

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

35

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • יום רביעי לסדר ויגש תשע"ב

חידושים שהדפיס אחד שהוא בעל כשרון גדול ובעל הבנה ישרה מאד, ויש שם חידושים שהם נגד דברים מפורשים להיפך.

וכן שמעתי פעם תלמיד חכם אחד שאמר קושיא והסבר, אבל דבריו היו נגד גמרא מפורשת בסוף המסכת, וכפי הנראה כיון שלא למד עד סוף המסכת היה חסר לו הידיעה הזאת, ומחוסר הידיעה אמר דברים שהם נגד גמרות מפורשות.

גם יכול להיות שאומרים סברות ישרות אך הסברות אינן נכונות, וכפי שהיה מעשה באחד בעל סברא, שכשהייתה שאלה להלכה ביורה דעה, אמר מסברא לפסוק את ההלכה, אבל בש"ך היה מפורש שלא כדבריו, ואמנם הסברא נראית סברא ישרה ונכונה, אבל אי אפשר לחלוק על הש"ך.

ומלבד מה שאומרים דברים שהם נגד גמרות וראשונים מפורשים, יש בזה חיסרון נוסף שגם לא מבנינים דברים שהם פשוטים מאד, וקיבלתי מכתב מאחד שרגיל ללמוד בהעמקה גדולה ואינו יודע הרבה ידיעות, ושאל אותי שאלה בלימוד בדבר שהוא פשוט מאד ולא מובן כלל מה קשה, אלו הם התוצאות של חיסרון ידיעות, שההבנה משתנה, הדברים הפשוטים נעשים לא מובנים, והדברים שאינם מובנים נעשים פשוטים.

והנה יש כאלו שהתרגלו ללמוד כל היום בהבנה ובהעמקה גדולה והם נהנים מאד מזה, וכיון שהורגלו לזה אין להם ברירה והם מוכרחים ללמוד כך, כי אינם יכולים ללמוד בצורה שהיא נגד טבעם, אבל יחסר להם ידיעות התורה, והלא יש מצוה של ידיעת התורה, שצריכים לדעת גם זרעים, קדשים וטהרות, וכי הם יודעים את כל מסכת יבמות? והאם הם יודעים גם הלכות עגונות? וכשחסר ידיעות מוכרחים להיות טעויות גם בסברות.

לכן למעשה מי שהתרגל להתעכב וללמוד בהבנה ובהעמקה, בליט ברירה הוא מוכרח ללמוד כך, ואם הוא רוצה שלא תחסרנה לו ידיעות, צריך לכל הפחות לקבוע זמן מועט ביום להוסיף ידיעות, ועל ידי זה יקבל טעם בלימוד כזה, ויתרגל ויקנה עוד ידיעות ועוד ידיעות.

ומעשה שהיה בבחור משיבה אחת שהיה קשה לו מאד להתרכז בלימוד, ואמרתי לו שיבקש מאחד הרבנים בישיבה שם שילמד איתו בכל יום רבע שעה רק גמרא עם רש"י, והתחיל לעשות כן ונהנה מאד מזה, עד שבא לבקש היתר אם מותר לו להמשיך יותר מרבע שעה, ואמרתי כי אם רק לימוד כזה מושך אותו עדיף שילמד ככה ויהיה מרוכז בלימודו, מאשר שראשו יהיה טרוד ומלא בדאגות. אלו הם הדברים בנוגע לתורה.

ועוד דבר שנודע לי לאחרונה, הנה שמעתי בילדותי שאישה אחת ראתה כי הן שלח אינו מסוגל ללמוד, ולימדה אותו מקצוע שיהיה כורך ספרים, כי במקצוע זה לכל הפחות יהיה לו שייכות עם תורה ויכרוך ספרי קודש, גמרות וחומשים, ראשונים ואחרונים, וכך יישאר קשור לתורה.

ואמנם בילדותי שמעתי שאומרים זאת דרך הלצה, אבל חשבתי אחר כך שיש בזה גם מן האמת, שהרי כך הוא גם עניין הסכם יששכר וזבולון, ש"יששכר" הוא הלמדן שעוסק בתורה, וכמו שכתוב (דה"י א יב, לג) "ומבני יששכר יודעי בינה לעיתים", וכנגדו יש את "זבולון" שאין לו כוח לעסוק בתורה, וכדי שיהיה לו את זכות התורה הוא מחזיק את יששכר.

וכמו שמצינו שהוזכר במשנה בתחילת זבחים (ב, א) 'שמעון אחי עזריה', ופירש"י, 'על שם שעזריה עסק בפרקמטיא וסיפק צורכי שמעון אחיו בשעה שהיה עוסק בתורה והתנו ביניהן שיהא חלק לעזריה בשכר תלמודו של שמעון כדאמרינן בסוטה (כא, א) אם יתן איש את כל הון ביתו וגו' לא כשמעון אחי עזריה לפיכך נקרא על שמו שלמד על ידו', וכן מובא בסוטה שם על 'רבי יוחנן דבי נשיאה' שנקרא על שם הנשיא שהיה מפרנסו כדי שיוכל ללמוד תורה.

והנה יש כאלה שאינם רוצים לקבל תמיכה, ומעדיפים לעבוד לפרנסתם כדי שלא לקבל צדקה מאחרים, ומביאים ראיה ממה שכתב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה ג, י) כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חילל את השם וכו', אבל באמת כוונת הרמב"ם היא רק במי שלא רוצים לתת לו צדקה ומחכה שירחמו עליו, אבל

עיקר הגדלות בתורה הוא בסברא, וכמו שאמרו בגיטין (ו, ב) 'אטו כל דלא ידע הא דרבי יצחק לאו גברא רבה הוא, בשלמא מילתא דתליא בסברא לחיי, הא גמרא היא וגמרא לא שמיע ליה', והיינו שאם לא היה בעל סברא, היה בכך הוכחה שאינו אדם גדול, אבל אם רק לא ידע מימרא, אין זו ראיה שהוא לא אדם גדול, מפני שלא שמע את המימרא מרבו, ומהיכן יוכל לדעת זאת, הלא הדברים אינם כתובים.

וכן מפורש בהרבה ראשונים ואחרונים שהעיקר זה לדעת לומר סברא ישרה עם עמקות, זוהי עיקר הגדלות בתורה, ומצינו גם בתפילה שיש עניין של 'עיון תפילה', דהיינו תפילה בכוונה, להבין ולהרגיש את מה שמתפללים, וכך בדרך הלימוד ברור ללא ספק שעיקר הגדלות היא בסברא ובהעמקה.

אבל יש סדר לזה איך ללמוד וכיצד מגיעים לסברות ישרות, והסדר מבואר בגמרא (מכות י, א) אמר רבי הרבה למדתי מרבתי ומחברי יותר מהם ומתלמידי יותר מכולם, והם שלושה דברים הנזכרים בפ"ו דאבות בדברים שהתורה נקנית בהם, בשימוש חכמים, בדיבור חברים, ובפלפול התלמידים. והדבר הראשון הוא בשימוש חכמים.

ועניין דיבור חברים הוא משא ומתן בדברי תורה, אך לא שיהא ויכוח לשם תחרות וניצוח, כי דברי התורה אינם כמו "ספורט" שצריך לנצח בהם, והויכוח לשם ניצוח אינו מוסיף גדלות בתורה, גם מי שלומד בדרך של ניצוח אינו למדן, אכן הסדר הוא קודם שימוש חכמים ואחר כך דיבור חברים.

ויש שני חלקים בשימוש חכמים, כי בשימוש חכמים מקבלים מהרב ידיעות, וגם הבנה לדעת מה היא סברא ישרה, למשל אם יש שתי ידיעות שיש סתירה ביניהן, הרב מסביר איך ליישב את הסתירה, והתלמיד מקבל בזה הבנה שלא ידע קודם, שאם תהיה עוד סתירה כזאת יידע התלמיד ליישב אותה, כי על פי ההבנה שקיבל מרבו אין זו סתירה, ומתוך שמקבל הבנה בידיעות יכול גם להבין דבר מתוך דבר, ומתחדשים אצלו עוד דינים והלכות על פי ההבנה והידיעות שקיבל מרבו.

ולמדים אנו כי צריכים לקבל מרב ידיעות וגם הבנה, מה היא סברא ישרה ומה היא סברא שאינה ישרה, יש דברים שצריכים להבין "מאי טעמא" - מה הטעם בזה, או "מנא הני מילי" - מהו המקור לזה, וכשיש דברים שאין להם מקור מפסוק או מהלכה למשה מסיני ונאמרו מסברא, חז"ל קבעו מסברא את ההלכה כך.

ויש גם סברות בגמרא שאין אנו יכולים להבין אותם, וכמו שמצינו (עירובין נג, א) כי רבא אמר על עצמו שאינו יכול להבין את סברותיו של רבה, וסברת רבה שהיה בדור שלפניו היא למעלה מהשגתו, וכך גם אנו יש סברות בגמרא שהם למעלה מהשגתנו, וניקה לדוגמא את מחלוקת אביי ורבא בעניין ייאוש שלא מדעת, וכי יכולים אנו להכריע על פי הבנתנו למה יהא צורך בייאוש בפועל ומדוע לא מספיק ייאוש בכוח.

וכמו שרבה אמר שאינו יכול להבין את סברות רבה שהיה בדור שלפניו, מצינו גם בספר נתיבות המשפט (כב, ג) שכתב על דברי התומים "אף שלבי מגמגם בזה מכל מקום אין לזוז מדבריו בלי ראיה", והיינו שמסברא היה נראה לו לחלוק על התומים, אבל כיון שהתומים היה יותר מבוגר (למרות שלא היה ביניהם הפרש של הרבה שנים) צריך לפסוק כמוהו, כי בוודאי הסברא הנכונה היא כדברי התומים, אלא שאין אנו מבנינים את עומק סברתו.

וכלל הוא בדרך הלימוד שאי אפשר להבין את כל סברות הגמרא, ומי שחושב שהוא יכול להבין את עומק סברת הגמרא זהו סימן שהוא חושב כי הוא שווה עם אביי ורבא, וכי אנחנו יכולים להבין את עומק הסברא שהבינו האמוראים? ועל כל פנים כדי להבין כראוי את מה שיש בכוחנו להבין, צריכים לזה שימוש חכמים 'מרבתי', לדעת מה היא סברא ישרה ומה היא סברא שאינה ישרה.

ועוד צריכים לדעת כי חיסרון ידע הוא גם חיסרון סברא, ומי שאין לו הרבה ידיעות עלול לומר סברות שאינן ישרות, וראיתי בעצמי חוברת של

אם יש "זבולון" שמבקש בעצמו לתמוך בלומדי התורה מפני שהוא רוצה להיות שותף בזכות התורה, חייבים לקחת ממנו כדי שיוכל גם הוא לזכות בזכות התורה.

וכמו שכתוב בשם הגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל (כתר ראש אות ס"ד) "שאלו רבינו על דבר קבלת פרס מלימודו לחלק כיששכר וזבולון שנראה בהשקפה ראשונה שלימודו רק בשכר, ואמר מותר, ואדרבה אם עינו צר ליתן חלק מלימודו לאחר נראה מזה שרצונו לקבל שכר לעצמו, ולמעט רצון בוראו מפני רצונו, אבל צריך שיהיה מטרת חפצו ומגמתו רק שיעשה רצון הבורא ית"ש ומיניה יתקלס עילאה, שאם לא יקבל פרס ילמד רק חצי היום, וכשיקבל פרס ילמד כל היום ויהיה נחת רוח להקב"ה על ידו מיום שלם", ע"כ.

וכשם ש"זבולון" שמחזיק את לומדי התורה, יש לו את זכות התורה ומקבל שכר כמו לומדי התורה, כך גם מי שבחר במקצוע של כריכת ספרי קודש נחשב עוסק במצוה, וכמו שמצינו להלכה בשולחן ערוך אורח חיים (לה, ח) "כונתי תפילין ומוזוות הם ותגריהם ותגרי תגריהם וכל העוסקים במלאכת שמים, פטורים מהנחת תפילין כל היום, זולת בשעת קריאת שמע ותפילה", והרמ"א שם הוסיף: "ואם היו צריכים לעשות מלאכתן בשעת קריאת שמע ותפילה, אז פטורים מקריאת שמע ותפילה ותפילין", ע"כ.

ואמנם כתב המשנה ברורה שם (ס"ק כ"ד) בשם מגן אברהם כי זהו "דווקא אם עיקר כוונתם כדי להמציאן למכור למי שצריך להם, אבל אם עיקר כוונתם רק להשתכר לא מיקרי עוסק במצוה", והיינו שהוא עוסק בזה בשביל המצוה, ואמנם הוא גם מוכר ומקבל כסף, אבל מדוע בחר לעסוק דווקא במקצוע זה למכור תשמישי קדושה ואינו מוכר דברים אחרים? מפני שהוא רוצה את המצוה, וכיון שהוא זקוק לפרנסה, הוא רוצה לקיים גם מצוה ביחד עם הפרנסה, ולכן נקרא עוסק במצוה.

ומעשה שהיה עם מרן המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל, שהתאשפו פעם בבית החולים 'תל השומרי' לאחר שקיבל מכה ונחבל, וכשעמד האח לטפל בו החזיק המשגיח את ידו ואמר לו: 'תזכור כי אתה כל היום עוסק בחסד, נכון שעבודתך היא לצורך פרנסתך, אבל אם תזכור שאתה גם עושה חסד תזכה בזה מאד', ופעם נסעתי עם נהג מונית וסיפרתי לו את הדברים האלה, ואמרתי לו: 'גם אתה משרת את הציבור, ועושה טובות כל היום', ונהנה מאד ואמר כי מעולם לא חשב על זה.

ונוכרתי בדבר נוסף שסיפר לי נהג מונית מחדרה, כי בתחנת המונית יש סדרן שממונה לתת לכל אחד נסיעות לפי התור, והרבה פעמים הוא מקדים את אחד מהנהגים לפני האחרים בתור, ויש כאלה שמתרעמים ומתווכחים על מה שעקפו אותם, אבל הוא אף פעם לא מתווכח אלא שותק ומוותר, ותמיד הוא מרוויח מזה, ופעם אחת לאחר שוויתר היו צריכים נסיעה מחדרה לירושלים, ונתנו לו את הנסיעה הזאת שיש בה רוח גדול הרבה יותר, אלו הם המידות הטובות שמקבלים עליהם שכר מידה כנגד מידה.

ונודע לי לאחרונה על אחד שעוסק לפרנסתו במקצוע שיש בו עזרה לישיבות, והיה יכול להרוויח הרבה כסף במקצוע זה גם במקומות אחרים, אבל הוא בחר לעסוק דווקא בחלק שיש בו עזרה לישיבות, כי הוא אוהב תורה ורוצה לעסוק בדבר שיש בו שייכות לתורה, ומן השמים זכה שיש לו בן מיוחד ממש ובעל מדרגה בתורה, מידה כנגד מידה עבור אהבת התורה שלו.

וכעין זה מצינו בדברי חז"ל על בצלאל בן אורי בן חור, שאמרו במדרש (שמות רבה מח, ג) "מה ראה להזכיר כאן חור, אלא בשעה שביקשו ישראל לעבוד עבודת כוכבים נתן נפשו על הקב"ה ולא הניחן עמדו והרגוהו, אמר לו הקב"ה חייך שאני פורע לך", והיינו כיון שחור מסר נפשו ונהרג על כבוד שמים, זכה מידה כנגד מידה שיצא ממנו בצלאל שהיה בעל רוח הקודש ומלא רוח אלוקים יותר ממשו רבינו, וכמו שמצינו בגמרא (ברכות נה, א) שמשו רבינו אמר לו שמא בצל אל היית וידעת.

וכתוב במדרש שם "משל למלך שמרדו עליו לגיונותיו, עמד שר הצבא שלו ונלחם עמהם, אמר להם על המלך אתם מורדים, עמדו והרגו אותו, אמר המלך אילו ממון נתן לי לא הייתי צריך לפרוע לו, על אחת כמה וכמה שנפשו נתן עלי, מה אני עושה לו, אלא כל בניו שיצאו ממנו אני מעמידם דוכסים ואפרכים, כך בשעה שעשו ישראל העגל עמד חור ונתן נפשו על הקב"ה אמר לו חייך כל בניו היוצאים ממך אני מגדלם שם טוב בעולם שנאמר ראו קרא ה' בשם בצלאל וימלא אותו רוח אלוקים".

ובאמת כתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, קנו) כי חיבר שערים נוספים ובהם 'שער התורה', והמטרה שחיבר את שער התורה היא "למען יכספו הלבבות לתורה, ואשר אין כוח בהם ללמוד יידעו הדר כבוד עסק התורה ויזכו בידיעתו, ולא תאבד נפשם מן העולם הבא", והיינו שמי שאינו יכול ללמוד לכל הפחות יחשיב את התורה, ועל ידי ידיעתו והכרת חשיבות התורה

יזכה לעולם הבא, מפני שאם הוא מחשיב תורה בוודאי הוא רוצה ללמוד, ורק הוא אנוס במה שאינו יכול ללמוד, וכבר אמרו (קידושין מ, א) "אפילו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה", לכן יש לו את זכות התורה.

פרשת ויגש

נערך מתוך שיחות מו"ר שליט"א

"אמר רבא בר מחשיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים" (שבת י, ב). הנה חז"ל למדו מכאן כי אסור לפנק ילד יותר משאר אחיו, שהאפליה עלולה להביא לשנאה בין האחים, ויעקב אבינו טעה במה שהעדיף את יוסף משאר אחיו, שמתוך כך נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים.

ויש להבין האם יעקב אבינו חטא בזה, וכי הוא זה שגרם את גלות מצרים, הלא מפורש בגמרא (נדריים לב, א) כי עונש הגלות היה מפני שאמר אברהם אבינו במה אדע כי ארשנה, ונמצא כי אברהם הוא זה שגרם לגלות מצרים ולא יעקב.

ובאמת כבר עמדו בזה התוספות בשבת שם וכתבו "אף על גב דבלאו הכי נגזר דכתיב ועבדום ועינו אותם, שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כל כך אלא על ידי זה, שהרי ארבע מאות שנה התחילו קודם שנולד יצחק ל' שנים", ע"כ. אמנם המהרש"א שם כתב תירוץ אחר וזה לשונו, "ועוד יש לומר דהכי קאמר דאי לא משקל ב' סלעים כו' לא היה נתגלגל ירדתם בעבירה זו במכירת אחיהם אלא בדרך אחר שלא בעבירה", ע"כ.

ונראה הטעם בזה, כי באמת הגזירה הייתה מפני שאמר אברהם במה אדע כי ארשנה, אבל דרך הטבע של התגלגלות הדברים הייתה במה שהעדיף יעקב את יוסף מכל בניו, וכל זה היה בהשגחה מן השמים שיעקב אבינו יטעה כדי שיתקיים מה שנגזר מכבר על גלות מצרים, אבל יעקב אבינו לא חטא בטעותו, אלא מן השמים כיוונו שיהיה כך.

וכעין זה מצינו (גיטין נו, א) בחורבן בית המקדש שבר קמצא הטיל מום בקרבנו של הקיסר כדי שלא יוכלו להקריבו, וכשהגיע לבית המקדש היה נידון מה לעשות עימו, ורבי זכריה בן אבוקולס אמר שלא להורגו כדי שלא יאמרו מטיל מום בקדשים ייחג, ומזה המשך והתגלגל חורבן בית המקדש. ואמרו שם בגמרא "ענותנותו של רבי זכריה בן אבוקולס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליטנו מארצנו", והיינו אף על פי ששנאת חינם היא זו שגרמה לחורבן הבית, אבל הדרך הטבעית של התגלגלות הדברים הייתה מפני ענותנותו של רבי זכריה בן אבוקולס, אך בוודאי לא היה זה חטא.

וכן מה שמובא שם בגמרא (נו, ב) על רבי יוחנן בן זכאי שטעה ואמר לקיסר תן לי יבנה וחכמיה, והרי היה יכול לבקש ממנו לדחות את המלחמה על ירושלים, כי אולי בינתיים יירגעו הבריונים ויחזרו בהם, אבל מן השמים גרמו לרבי יוחנן שיטעה בזה, וכמו שקראו עליו את הפסוק "משיב חכמים אחר ודעתם יסכל", והיינו מפני שבדרך הטבע אם היה מבקש על זה היה החורבן נדחה, אבל זה לא היה חטא, מפני שכך הייתה גזירת החורבן, ומן השמים הטעו את רבי זכריה בן אבוקולס ורבי יוחנן בן זכאי לגלגל במעשיהם את החורבן בדרך טבעית, כאשר הסיבה האמיתית לזה היא מחמת שנאת חינם של אותו הדור.

לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת **חנה בלומא** ב"ר **אברהם מרדכי אסקל** ע"ה
נלב"ע בשם טוב - ל' כסלו תשע"א
ת.נ.צ.ב.ה.